

**МІСЦЕВА ДЕРЖАВНА НАДЗВИЧАЙНА ПРОТИЕПІЗООТИЧНА КОМІСІЯ
ПРИ КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСНІЙ ДЕРЖАВНІЙ АДМІНІСТРАЦІЇ
(КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСНІЙ ВІЙСЬКОВІЙ АДМІНІСТРАЦІЇ)**

08134, м. Вишневе, вул. Паркова, 34А, тел. 406-38-13, 406-08-47

ДОДАТОК

до п. 4 протоколу № 1 Рішення Комісії від 30.01.2024 року

**ПРОГРАМА ОСНОВНИХ ЗАХОДІВ ПРОФІЛАКТИКИ
ТА БОРОТЬБИ ІЗ СКАЗОМ В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД
2024-2026 РОКІВ**

Захворювання на сказ реєструється в 113 країнах світу, і від якої – за оцінкою ВООЗ щорічно гине близько 55 000 чоловік і 1 000 000 тварин.

В Київській області епізоотична ситуація зі сказу протягом останніх років залишається нестійкою. Природні вогнища та антропоургічні осередки цього особливо небезпечного зооантропонозного захворювання існують практично на всій її території. Щорічно реєструється значна кількість захворювань на сказ серед диких та домашніх тварин, що є реальною загрозою для виникнення випадків сказу серед людей. Кількість безпритульних тварин та диких лисиць, які є резервуаром збудника в навколишньому середовищі, не зменшується. Викликає занепокоєння щодо постійного зростання відсотку захворювання на сказ серед домашніх собак та котів, що наближує вірус до людини.

З метою комплексного здійснення та посилення заходів боротьби і профілактики сказу серед тварин, запобігання виникненню захворювань на сказ серед людей на території області затверджуємо «Програму основних заходів профілактики та боротьби із сказом в Київській області на період 2024-2026 років»

I. Загальна частина

Сказ – особливо небезпечна інфекційна хвороба всіх теплокровних тварин (хворіють всі види домашніх, сільськогосподарських та диких тварин) і людина. Характеризується тяжким ураженням центральної нервової системи і закінчується летально.

Збудник хвороби – нейротропний РНК-вірус з родини *Rhabdoviridae*, роду *Lyssavirus*, який має кулеподібну форму. Зовні віріон вірусу покритий двошаровою ліпідною оболонкою з виступами у вигляді шипів.

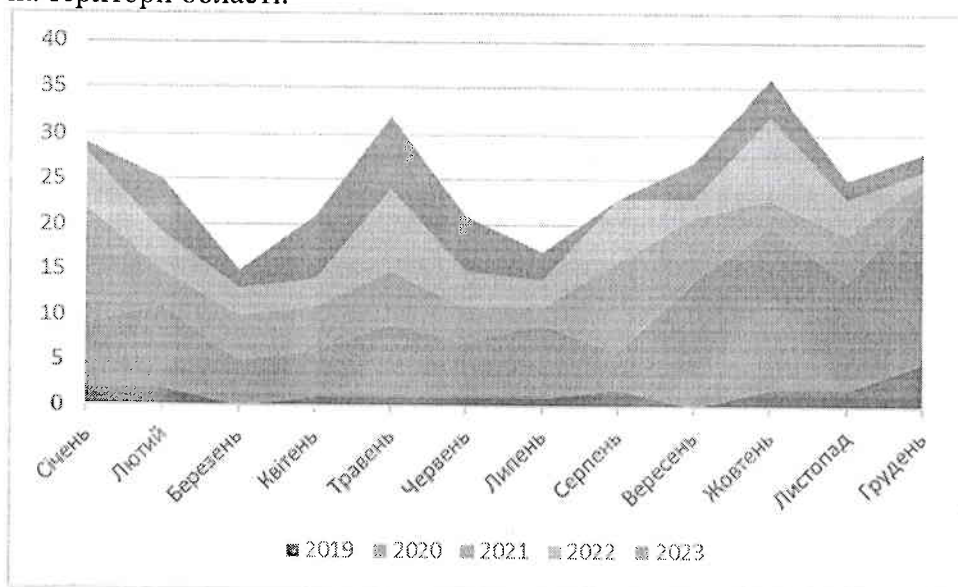
Джерелом хвороби є хворі безпритульні (собаки, коти) та дикі (лисиці, вовки) тварини, які і є резервуаром вірусу в природі. За джерелом та резервуаром збудника розрізняють епізоотії сказу міського типу (основними розповсюджувачами є собаки і коти) та епізоотії сказу природного типу (поширюється дикими м'ясоїдними – лисицями, енотовидними собаками, вовками, пацюками та іншими тваринами).

На Київщині реєструється сказ обох типів, які поширені на значній території різних районів області. Епізоотична ситуація за останні 5 років залишається напруженою, а кількість випадків захворювань тварин на сказ складає в середньому близько 60 випадків на рік. Так, у 2019 році зареєстровано 19 випадків захворювання тварин на сказ, у 2020 році – 114, у 2021 році – 66, у 2022 році – 55, у 2023 році – 45.

Головним резервуаром збудника сказу в природі є дикі м'ясоїдні, а джерелом збудника інфекції частіше виступають лисиці, безпритульні та домашні тварини (собаки і коти). На Київщині сказ тварин реєструється протягом всього року але особливостями захворювання є виражена сезонність. Аналіз захворювання на сказ серед різних видів тварин в Київській

області за останні 5 років дає нам можливість стверджувати, що в області протягом року спостерігаються два загальні піки захворювання: 1-й у квітні-травні та 2-й у вересні-листопаді, що пов'язане з життєвим циклом лисиць (розмноженням, отриманням та залишенням потомства), але є ще один (третій) підйом – він спостерігається в грудні-січні і, скоріше за все, пов'язаний з тимчасовою міграцією диких тварин ближче до населених пунктів для пошуку «легкого» харчування.

Важливими епізоотологічними ознаками сказу природного типу є переміщення центру епізоотії в сільську місцевість, зміна видового складу хворих тварин, створення зон стійкого неблагополуччя та 2-3-х - річна циклічність підйомів епізоотії. Ці епізоотологічні ознаки сказу мають місце на території області.

Проте, останнім часом у зв'язку із збільшенням кількості хворих на сказ тварин у містах, населених пунктах виникає небезпека утворення антропургічних осередків сказу (сказу міського типу).

Поширення і підтримка природних осередків сказу є результатом взаємодії багаточисельних факторів – як екологічних, так і соціально-економічних. Головним із них є щільність популяції лисиць, яка перед періодом розмноження не повинна перевищувати 0,5-1,0 гол. на 1000 га угідь, а відстріл їх повинен бути не менше 70% від загальної чисельності лисиць.

Важливим екологічним фактором, що впливає на епізоотичний процес є чисельність мишоподібних гризунів. Встановлено, що збільшення чисельності мишоподібних гризунів в осінній період супроводжується підйомом захворювання на сказ у наступному році. Розмноженню мишоподібних гризунів у свою чергу сприяє тепла і помірно-волога погода в осінній період.

Зараження сказом відбувається, в основному, через укуси чи внаслідок потрапляння слини хворої тварини на свіжі поранення, подряпини шкіри або слизових оболонок. Спостерігались випадки зараження через непошкоджені слизові оболонки. Не виключений оральний шлях зараження сказом, що необхідно обов'язково враховувати при утилізації трупів.

Тривалість інкубаційного періоду залежить від виду, віку та резистентності тварини, місця і характеру укусу, кількості та вірулентності вірусу, що потрапив у рану. Найбільш короткий інкубаційний період складає 7-8 днів, у середньому він триває від 3-х тижнів до 3-х місяців (іноді до 6-ти місяців і навіть одного року).

Вірус з місця укусу поширюється периневрально доцентровими нервами до головного та спинного мозку, де відбувається його репродукція і накопичення. Відцентровими нервами вірус потрапляє до органів, які можуть його виділяти, зокрема слинні, слюзові, підшлункова та молочна залози.

Клінічні ознаки захворювання у всіх тварин в основному подібні. Розрізняють буйну і тиху (паралітичну), атипову, зворотну та абортівну форми прояву хвороби.

За типовим проявом сказу виділяють три стадії: провісників хвороби, збудження і паралічів. Проте класичний перебіг сказу спостерігається тепер порівняно рідко. Переважає паралітичний сказ і атиповий прояв хвороби, що характерно для вірусу, адаптованого переважно до лисиць.

Головною ознакою захворювання диких тварин є зміна поведінки – втрата відчуття страху. Звіри втрачають обережність і вдень з'являються в населених пунктах, місцях випасу і утримання худоби, нападають на людей та тварин. Гідрофобії у диких тварин, які хворі на сказ, не встановлено.

Проблема боротьби та профілактики сказу є не тільки медичною та ветеринарною, а й загальнодержавною. Напружена епізоотична ситуація в області загрожує виникненню захворювань серед людей. Цьому сприяє і значна кількість безпритульних тварин та незадовільний стан боротьби з ними в населених пунктах, недотримання правил утримання домашніх тварин їх власниками, а також значна кількість осіб, які звертаються за медичною допомогою в лікувально-профілактичні заклади з приводу покусів їх тваринами.

Основою ефективного проведення заходів профілактики та боротьби зі сказом є:

- комплексне здійснення заходів по боротьбі зі сказом установами та закладами державної ветеринарної медицини, охорони здоров'я, національної поліції, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, установами житлово-комунального, лісового, мисливського господарств під керівництвом місцевої державної надзвичайної протиепізоотичної комісії при Київській обласній державній адміністрації (Київській обласній військовій адміністрації);

- систематичний аналіз епізоотичної та епідемічної ситуації;
- своєчасна діагностика захворювань;
- регулювання чисельності безпритульних тварин;
- забезпечення стовідсоткового охоплення профілактичними щепленнями проти сказу собак, а у зонах стійкого неблагополуччя і котів;

- контроль за дотриманням правил утримання домашніх тварин;
- кваліфікована, своєчасна і у повному обсязі антирабічна допомога потерпілим від укусів тваринами;

- проведення планових сезонних заходів по зниженню чисельності диких м'ясоїдних (лисиць), комплексна суцільна дератизація одночасно на великій території, з метою попередження зимово-весняних та осінніх підйомів епізоотії;

- широка ветеринарно-санітарна освітня та роз'яснювальна робота серед населення з питань профілактики сказу із широким застосуванням засобів масової інформації (преса, радіо, телебачення).

У зонах стійкого неблагополуччя:

а) охорона великої рогатої худоби від нападу хижаків, боротьба з безпритульними тваринами (собаками та котами);

б) постійне проведення заходів по зниженню чисельності диких м'ясоїдних, незалежно від строків полювання;

в) пероральна вакцинація лисиць та єнотовидних собак, епізоотичний нагляд за зоною вакцинації;

г) проведення усього комплексу заходів, передбачених вимогами інструкції «Про заходи щодо боротьби зі сказом тварин», затвердженої наказом Головного управління ветеринарної медицини з Держветінспекцією Мінсільгосппроду України від 15.03.1994 № 5, який зареєстрований в Міністерстві юстиції України 31.03.1994 за № 54/263.

II. Спеціальна частина

№ з/п	Заходи		Термін виконання	Відповідальні виконавці
	I	II		
Організаційні заходи				
1.	Заслуховувати питання профілактики та боротьби зі сказом на засіданнях місцевих державних надзвичайних протиепізоотичних комісій, за участю усіх зацікавлених органів виконавчої влади з прийняттям відповідних рішень	У випадку виявлення осередків	Районні державні (військові) адміністрації, виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад Київської області	
2.	Проводити обласні семінари-наради з питань освоєння методик проведення лабораторних досліджень на сказ та забезпечити своєчасне направлення для підвищення кваліфікації лікарів	1 раз на 2 роки	Центральна випробувальна державна лабораторія Держпродспоживслужби в Київській області та місті Києві	
3.	Забезпечити вірусологічний відділ Центральної випробувальної державної лабораторії Держпродспоживслужби в Київській області та місті Києві необхідними наборами діагностики сказу (МФА)	Постійно	Головне управління Держпродспоживслужби в Київській області, Центральна випробувальна державна лабораторія Держпродспоживслужби в Київській області та місті Києві	
4.	Видачу та прийом ліцензій на відстріл дичини проводити з обов'язковою відміткою (підпис посадової особи та печатка державної установи ветмедичини) про проведення ветеринарно-санітарної експертизи туш та епізоотичного обстеження мисливських угідь	Піврічно	Центральне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства, державні ветеринарні інспектори	
5.	Уразі проведення пероральної імунізації диких м'ясоїдних тварин проти сказу на території області, забезпечити організацію заходів для добування лисиць (під час дії воєнного стану) у обсягах передбачених Методичними рекомендаціями по плануванню, організації та проведенню пероральної імунізації м'ясоїдних тварин проти сказу	Піврічно	Центральне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства, Районні державні (військові) адміністрації, Головне управління Держпродспоживслужби в Київській області, Департамент екології та природних ресурсів Київської області, Державна екологічна інспекція Столичного округу, користувачі мисливських угідь усіх форм власності	
6.	Забезпечити взаємний обмін інформації між державними установами ветеринарної медицини та ДУ «Київський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України», щодо випадків захворювання тварин на сказ та людей, які звернулися в лікувально-профілактичні заклади за медичною допомогою з приводу укусів тваринами, підозрілими на сказ, відповідно до Регламенту взаємодії Головного управління Держпродспоживслужби в Київській області та Державної установи «Київський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» від 03.07.2023.	Постійно	Головне управління Держпродспоживслужби в Київській області, ДУ «Київський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» та його міжрайонні відділи лабораторних досліджень, районні (міська) державні лікарні ветеринарної медицини	

№ з/п	Заходи	Термін виконання	Відповідальні виконавці	
			III	IV
I	II	Профілактичні заходи		
7.	Забезпечити у повному обсязі проведення щеплень собак та котів проти сказу у всіх населених пунктах області незалежно від форм власності, а в зонах стійкого неблагополуччя також і великої рогатої худоби та інших сприйнятливих тварин	Постійно	Районні (міська) державні лікарні ветеринарної медицини, керівники і фахівці ветеринарної медицини господарств, власники тварин	
8.	Забезпечити клінічний огляд та карантинування тварин, які нанесли покуси людям чи тваринам. Свочасно повідомляти лікувально-профілактичні заклади та міжрайонні відділи лабораторних досліджень ДУ «Київський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» про результати нагляду	Постійно	Районні (міська) державні лікарні ветеринарної медицини, державні ветеринарні інспектори, ДУ «Київський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»	
9.	Систематично обстежувати місця помешкання диких тварин, у випадку виявлення їх трупів з ознаками загибелі від інфекційних хвороб або виявлення живих тварин з підозрілою поведінкою негайно повідомляти працівників державної служби ветеринарної медицини і надсилати матеріал в Центральну випробувальну державну лабораторію Держпродспоживслужби в Київській області та місті Києві для дослідження на сказ	Постійно	Користувачі мисливських угідь усіх форм власності	
10.	Проводити облік чисельності лисиць та заходи щодо підтримання оптимальних розмірів їх популяції (у лисиць перед періодом розмноження щільність популяції не повинна перевищувати 0,5-1,0 гол. на 1000 га угідь). Проводити боротьбу з безпритульними собаками та котами в мисливських угіддях, включаючи зелені зони навколо міст та у сільській місцевості	Постійно	Центральне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства, користувачі мисливських угідь усіх форм власності, Департамент екології та природних ресурсів Київської області державної адміністрації (Київської області військової адміністрації), Державна екологічна інспекція Столичного округу	
11.	Направляти для проведення лабораторного контролю ефективності кампаній з імунізації диких м'ясоїдних тварин (виявлення біомаркеру в зубах, дослідження сироваток крові від лисиць) згідно діючих Методичних рекомендацій по плануванню, організації та проведенню пероральної імунізації м'ясоїдних тварин проти сказу	Щорічно	Районні (міська) державні лікарні ветеринарної медицини, Центральна випробувальна державна лабораторія Держпродспоживслужби в Київській області та місті Києві	
12.	Упорядкувати пункти збору трупів сільськогосподарських тварин, посилити нагляд за побічними продуктами тваринного походження, що не призначені для споживання людиною, привести в належний санітарний стан всі тваринницькі ферми, не допускати утримання на них безпритульних собак і котів. Охороняти сільськогосподарських тварин від нападу хижаків	Постійно	Керівники сільськогосподарських господарств, підприємств по переробці продуктів та сировини тваринного походження, державні ветеринарні інспектори	

№ з/п	Заходи	Термін виконання	Відповідальні виконавці
I	II	III	IV
Заходи щодо ліквідації захворювання тварин на сказ			
13.	Собаки, коти та інші тварини, що покусали людей чи тварин, повинні бути негайно доставлені їх власниками (установою чи організацією та ін.) або особами, які займаються відловом бродячих собак та котів, в найближчу установу державної ветеринарної медицини для огляду та карантинування протягом 10 днів. В окремих випадках, при наявності загорюженого двору або приміщення, з дозволу установи державної ветеринарної медицини тварина, що покусала людей або інших тварин, може бути залишена під розписку у власника при умові, що він зобов'язується утримувати її на прив'язі або в ізольованому приміщенні протягом 10 днів і дозволити спеціалісту ветеринарної медицини здійснювати нагляд за цією твариною.	Постійно	Власники тварин, районні (міська) державні лікарні ветеринарної медицини, державні ветеринарні інспектори, керівники і фахівці ветеринарної медицини господарств
14.	Своєчасно проводити лабораторні дослідження патматеріалу на сказ згідно з Інструкцією «Про заходи щодо боротьби зі сказом тварин» та ДСТУ 7053:2009	Постійно	Центральна випробувальна державна лабораторія Держпродспоживслужби в Київській області та місті Києві
15.	Своєчасно подавати подання до місцевої державної надзвичайної протиепізоотичної комісії щодо оголошення населеного пункту або його частини з прилеглими до нього угіддями, пасовищами, лісовим чи польовим масивом, урочищами тощо, де виявлено захворювання на сказ, неблагополучними, вводити карантинні обмеження та затверджувати план комплексних заходів щодо ліквідації сказу. Вважати неблагополучним пунктом по сказу не тільки місце виявлення джерела збудника інфекції (хворих на сказ тварин), але і навколишню територію, на яку можлива міграція диких тварин (в сільській місцевості територія радіусом у 10 км навколо пункту, ураженого сказом, а в містах і селищах відповідний житловий квартал). Водночас, державному ветеринарному інспектору району терміново повідомляти про це Головне управління Держпродспоживслужби в Київській області та міжрайонні відділи лабораторних досліджень ДУ «Київський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»	Постійно	Державні ветеринарні інспектори, місцеві державні надзвичайні протиепізоотичні комісії при районних державних (військових) адміністраціях та міських радах, районні (міська) державні лікарні ветеринарної медицини, Державна екологічна інспекція Столичного округу, Центральне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства, користувачі мисливських угідь усіх форм власності, департамент екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації
16.	У неблагополучному пункті забезпечити проведення щеплення тварин проти сказу, виявляти хворих тварин та підозрілих у захворюванні на сказ. Групи тварин, забитих, загнаних, спалювати разом із шкірою. Зняття шкіри з трупів заборонено	Постійно	Державні ветеринарні інспектори, районні (міська) державні лікарні ветеринарної медицини, Державна екологічна інспекція Столичного округу, Центральне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства, Департамент екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації

№ з/п	Заходи	Термін виконання	Відповідальні виконавці
I	II	III	IV
17.	Серед диких тварин, незалежно від строків полювання, вживати заходів щодо зниження чисельності лисиць, вовків та енотовидних собак під контролем Департаменту екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації, Державної екологічної інспекції Столичного округу	Постійно	Центральне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства, користувачі мисливських угідь усіх форм власності, Державна екологічна інспекція Столичного округу, Департамент екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації
18.	Встановити постійний нагляд за тваринами в епізоотичному вогнищі сказу, підозрілих у зараженні на сказ тварин вакцинувати антирабічною вакциною та утримувати під наглядом впродовж 60-ти днів. Заборонити лікування або вакцинацію хворих і підозрілих у захворюванні на сказ тварин. Сільськогосподарських тварин і хутрових звірів, підозрілих на зараження сказом без клінічних ознак захворювання, дозволяється незалежно від терміну шеплення їх проти сказу, піддавати забою з використанням одержаних від них продуктів на загальних підставах	Постійно	Державні ветеринарні інспектори, районні (міська) державні лікарні ветеринарної медицини, керівники і фахівці ветеринарної медицини господарств, власники тварин
19.	Місця, де знаходились хворі тварини та підозрілі у захворюванні, предмети догляду за ними, одяг та інші речі, забруднені слиною та виділеннями від хворих тварин, необхідно дезінфікувати	Постійно	Районні (міська) державні лікарні ветеринарної медицини, керівники і фахівці ветеринарної медицини господарств, власники тварин
20.	Проводити широку роз'яснювальну роботу серед населення (бесіди, лекції, виступи в пресі, по радіо і телебаченню, видання і розповсюдження брошур, листівок, плакатів) про небезпечність сказу для людей і тварин та заходи щодо профілактики та боротьби з ним	Постійно	Головне управління Держпродспоживслужби в Київській області, районні (міська) державні лікарні ветеринарної медицини
21.	При загостренні епізоотичної ситуації зі сказу в містах та інших населених пунктах, а також на прилеглій території здійснювати термінові оздоровчі заходи щодо попередження захворювання тварин на сказ із залученням до проведення цих заходів бригад по відлову бродячих тварин, а також мисливців	При загостренні епізоотичної ситуації	Районні державні (військові) адміністрації, виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад Київської області
22.	Карантинні обмеження щодо сказу знімати через два місяці з дня останнього випадку захворювання за умови виконання всіх заходів, передбачених комплексним планом і чинною Інструкцією щодо профілактики та боротьби зі сказом тварин, а також при отриманні негативних результатів лабораторних досліджень не менше як від 5-ти диких м'ясоїдних добутих на неблагополучних територіях (з врахуванням дії воєнного стану)	При виконанні карантинних заходів	Місцеві державні надзвичайні протиепізоотичні комісії при районних державних (військових) адміністраціях та міських радах

№ з/п	Заходи	Термін виконання	Відповідальні виконавці
I	II	III	IV
23.	При кожному випадку захворювання на сказ проводити епізоотичне розслідування (встановлення причин виникнення сказу)	Постійно	Районні (міська) державні лікарні ветеринарної медицини, Київська обласна державна лікарня ветеринарної медицини, районні управління Головного управління Держпродспоживслужби в Київській області

Розробники:

Начальник

Головного управління Держпродспоживслужби в Київській області

М. П. Сонько

В. о. заступника начальника управління –

начальника відділу організації протиепізоотичної роботи

управління безпеності харчових продуктів та ветеринарної медицини

Головного управління Держпродспоживслужби в Київській області

О. В. Логвін

Головний спеціаліст відділу організації протиепізоотичної роботи

управління безпеності харчових продуктів та ветеринарної медицини

Головного управління Держпродспоживслужби в Київській області

О. П. Бабенко

